AYLIK KÜLTÜR SANAT ZAMAZİNGOSU 20.04.2015 / sayı:6

Pilus Fanzin

Başlarken...

Pilus fanzin insanın tüm yönlerinin sergilemesine yardımcı olan sanat ve sanat olmayan tüm fonksiyonları bünyesinde toplamaya çalışan yazan karalayan resmeden ifade eden organize olan kendisini bakteri zanneden bir oluşumun yazılı gürültüsüdür. Eğlenmeyi okumayı piknik yapmayı gezmeyi yazmayı boyamayı isyan etmeyi sevenlerin çılgınlık yapmaktan usanmayanların aşık olmaktan yorulmayanların çocukca davranmaktan çekinmeyenlerin duvara yazı yazmaktan korkmayanların seslerini yükselttiği bir korodur. Koltuk sevdalılarını sevmeyen, dediğim dedik diyenlerden hoşlanmayan, yaşamın formülünü reçetesini iddaa edenlere kanmayan, hayal kurmaktan usanmayanların, kendisini bir yere ait hissetmeyenlerin, doğanın gizemine inanmaktan vazgeçmeyenlerin, özgürlüğün peşinden gidenlere öfkelenmeyenlerin, sağa ya da sola sevdalanmayanların, sevişmekten korkmayanların, eskiye küsmeyen, yeniye kapalı olmayan, etiketsiz olmayı tercih edenlerin hevesidir.

Birinin duvar boyarken diğerinin metal bilyesinin tıkırtısıyla dans ettiği,bisikletle ekolojiye pedal çevirenlerin,yağmurdan kaçmayıp doluya kafa tutanların,yemeğini, suyunu yaşamını,doğa ve hayvanla paylaşanların,özgürlük yanlılarının,kölelik karşıtlarının,göle pil atmayanların,kilodunu arka ipe asanların,demli çay içmeden aymayanların,'arabeskte bizimdir sevelim' diyenlerin,piknik yapmanın nefis olduğunu keşfedenlerin,süper mario ve pacman deyince burnu sızlayanların,ekmeğin köşesini sevenlerin,kula kulluk edene yazıklar olsun diyenlerin, kendisini öteki zannedenlerin, çala kalem yazanların,başkaları cehennemdir diyenlerin arıları mucize karıncaları doğa harikası bulanların,okuyanların,yazanların,boyayanların,söyley enlerin,çizenlerin, şekillendirenlerin yarı resmi gayri ciddi fanzini PİLUS sizlerle!

TİYATRO VE SORUNLARIMIZ

Tiyatro sanatını diğer sanat türlerinden ayıran en önemli özelliği, seyircilerin yerlerini aldığı takdirde oyun yerinde oyuncular tarafından canlı olarak gerçekleşmesidir. Tiyatro sanatını diğer sanat türlerinden ayıran oyun yerinde yaşamı oyunlaştırıp canlandırarak iletme özelliği tiyatroyu ayrıcalıklı ve kıymetli kılmaktadır. Diğer sanat türlerinde ise bu durum söz konusu olmadan icra edilen sanat kayıt altına alınabilerek sunulabilmektedir. Oyun vaktinde oyun yerinde olmazsa tiyatro olmaz diyebileceğimiz en önemli koşul seyircidir. Tiyatro sanatı seyirci olmadan işleyişi gereği gerçekleşmesi imkânsız olan bir sanattır.

Ülkemizin tiyatro yapılan tüm illerinde ve özellikle kültür sanat başkenti diye anılan İstanbul u incelediğimizde birçok özel tiyatronun temel sorunlarından biri seyirci yokluğu yaşamasıdır diyebiliriz. Tiyatro seyircilerinin devlet tiyatroları ve şehir tiyatroları dışında özel tiyatrolardan haberdar olmayışları, haberdar olanların ise oyunları pahalı bulması ve kaygılı yaklaşımı bu ve benzeri birçok sorunların tiyatrocular tarafından samimiyetle tartışılıp aşılmaya yönelik olmayışı seyirci yokluğundan iptal edilen oyunların oyuncu rahatsızlığı yüzünden oyunumuz iptal edilmiştir yalanına götürmektedir. Bu tablo uzun süre devam ettiğinde ortaya repertuardan çıkartılan birçok oyun ve uzun vade de kurulup kapanmak zorunda kalan tiyatrolar çıkmakta.

Birçok özel tiyatro; devlet ya da sponsor desteği edinemeden, sigortasız bir şekilde çalışarak, geçimini oynadığı oyunlardan sağlayamadan sürdürmekte ve oynayacağı oyunlara seyirci gelecek mi oyun iptal olacak mı endişesiyle hazırlanmakta. Birçok oyun birden fazla şeye değinmek istemekte ve değinememekte, alt metin çalışmaları yeterli düzeyde yapılamamakta, prova sürecinde masa başı çalışması kısa sürelerle geçiştirilmekte, eleştiri yazıları ise daima iyi olup deyim yerindeyse poh pohlamaktan öteye gidememekte, kötü bir şey yazarsam ayıp olur görüşüyle sanat etiğinden uzak tiyatroya ve şahsa yönelik övgü dolu lobivari yazılarla dolmakta. Tiyatro sanatı daima tiyatrocular ve seyirciler tarafından ‘’tiyatroyu sevin yaşatın’’ ajitasyon mottosuyla kutlanmakta tiyatronun yaşadığı sorunlarıyla yüzleşmekten çekinen birçok tiyatrocunun hazin hikayesiyle var olmakta. Bu yazıda ele alınmaya çalışılan tiyatronun bilinmeyen sorunları değil aksine bilinip üzerine konuşulmaktan çekinilen tuzu kuru olanların ise daima üstünü örttüğü bir bütünü kapsamaya çalışırken dahi eksik kalan bir yazıdır. **Savaş Düzdaş**

Sansüre Karşı 12 Nisan Dayanışması

15/04/2015

***Bakur* (*Kuzey*) filmine uygulanan sansür kaldırılana dek ‘biz de filmimizi göstermiyoruz’ diyen sinemacıların ortaya koyduğu dayanışma çok kıymetli. Kültür Bakanlığı’nın suçlayıcı dili ve kayıtsızlığıyla yüz yüze geldikten sonra ‘filmleri gösteremediğimizle kaldık’ diye düşünenler olabilir. Ama bir gün herkese lazım olacak bu özgürlük alanı için birlikte bir şeyler yapılabileceğini göstermesi açısından 12 Nisan Dayanışması yaşamsal bir önem taşıyor.**

Övgü Gökçe

Fotoğraf: Mehmet Atakan Foça

34. İstanbul Uluslararası Film Festivali’nde 12 Nisan 2015’te Yarışma Dışı bölümde gösterilecek olan *Bakur* (*Kuzey*) filminin gösterimi, bir gün önce Kültür Bakanlığı’nın kayıt ve tescil belgesi olmayan filmlerin festivalde gösterilemeyeceğine dair kararı ‘hatırlatması’ sonucu engellendi. Gösterim günü bu açıklamanın festival tarafından resmî olarak duyurulmasının ardından, başta film ekibi, Ulusal Yarışma ve Ulusal Belgesel Yarışma bölümlerinde ve festivalin diğer bölümlerinde yer alan 23 filmin ekibi filmlerini gösterimden çekerek, çeşitli alanlarda faaliyet yürüten sinemacılarla birlikte ortak bir metin yayımladılar. *Bakur* örneğinden hareketle aynı uygulamaya maruz kalan, farklı gerekçelerle gösterimi engellenmiş ve engellenebilecek tüm filmler adına bu uygulamayı reddeden sinemacılar, sansüre karşı dayanışma çağrısında bulundular. Bu güçlü çıkışın ilk aşamadaki sonucu olarak, festivalin 13 Nisan’da yaptığı basın toplantısında da ilan ettiği gibi, Ulusal Yarışma, Ulusal Belgesel Yarışması ve ana jürisi çekilen Uluslararası Altın Lale Yarışması’nın yanı sıra, festivalin kapanış töreni de iptal edildi. Daha büyük ve umut verici asıl sonucu ise, üretimden gelen gücünü kullanan kültür üreticilerinin hızlı ve emin bir şekilde örgütlenerek somut taleplerle siyasal ve kültürel iktidarın keyfî, orantısız, çifte standart içeren, tutarsız, baskıcı uygulamalarına net bir karşı duruş ortaya koyması. Bugüne dek bu konuda dile getirilen ve yükseltilen sesin, meslek örgütlerinin çabalarının ve bakanlığın bu olayda referans yapılan açıklamasının ardından 2014’te sinemacılar bakanlığa gönderdiği açık mektubun bir sonraki adımı olarak görebiliriz bu gelişmeleri. 34. İstanbul Film Festivali ise sözün harekete dönüştürüldüğü, sinemacıların sonuç alma yolunda birlikte hareket ederken taleplerini daha da berraklaştırdığı, bu konu etrafındaki tartışmayı seyirciyi de içerecek şekilde genişlettiği ve görünür kıldığı bir alana dönüştü. Bu alanı kaybetmemek ve sürekli kılmak elzem görünüyor.

Bu noktada, içinden geçtiğimiz süreçte ana tartışma konuları olarak öne çıkan kayıt tescil belgesi ve festivaller arasındaki ilişkiye, eser işletme izninin otorite tarafından nasıl işlevlendirildiğine ve bütün bu uygulamalar engellemeye dönüşürken filmlere, belgesellere sahip çıkmanın bizler için ne anlama gelebileceğine hep birlikte yeniden bakmanın tam zamanı.

Kayıt Tescil Belgesi ve Festivaller

Festivallerde yerli ve yabancı filmlere kayıt ve tescil belgesi çıkarma zorunluluğu konusunda Kültür Bakanlığı'nın farklı standartları var. Bugüne kadar pek çok kez Türkiye'nin farklı festivallerinde bu gerekçeyle son anda gösterimi engellenen belgesel ve kurmaca filmler oldu. Türkiye'de yapılan filmlerin bu belgeyi almaları yönetmelikte hak sahipliğinin korunması ve yaş değerlendirmesi gibi bir içeriğe sahipken, festival gösterimleri için bu belgenin alınmış olması zorunluluğu, zaman zaman ve belli filmlere uygulanan bir kriter haline geliyor. Sinema sektörünün bileşenleri bu uygulamanın dünyanın genelinde uygulanan hak sahipliği ve yaş değerlendirmesi kıstaslarına dayanmak yerine siyasal bir araca dönüşmesinin önüne geçmek için uzun zamandır çaba gösteriyor ancak bugüne dek bakanlık bu konuda herhangi bir değişiklik yapmış değil.

Bugün gelinen nokta, bu sorunlu durumun sürdürülemez oluşunun kanıtıdır. 34. İstanbul Film Festivali'nde yaşananlar, kimi zaman festivallerin, kimi zaman yönetmenlerin, kimi zamansa bakanlığın uygulamadaki muğlaklıkları kendi avantajına kullandığı bir sürecin sonunda, Türkiye'nin en saygın ve güçlü festivalinin bloke olmasıyla sonuçlanan çıkmaz bir noktaya gelindiğini gösteriyor. Kültür Bakanlığı'nın bu yönetmelik ve uygulamalarındaki problemi kabul etmesi; evrensel ilkelerle bağdaşmayan, ifade özgürlüğünü ihlal eden konjonktürel uygulamalar yerine meslek örgütleriyle ortak çalışma ve konsensüs sonucu belirlenmiş yeni bir değerlendirme sistemi kurulması için inisiyatif alması gerekiyor. Her festival kendi kimliği, yaklaşımı, değerlendirmesi doğrultusunda göstereceği filmleri seçme ve siyasi, ekonomik ya da duygusal tehdit altında kalmaksızın dilediği kategoride programlama hakkına sahiptir, sahip olmalıdır. Bu ehliyet, Kültür Bakanlığı'nın (ya da hükümet, belediye, mütevelli heyeti, sermaye grubu gibi başka bir iktidar odağının) yazılı, sözlü, resmî, gayriresmî uyarı ve tehdit mekanizmalarına tahvil edilemez. Başta festivaller olmak üzere sivil alanda yürütülen tüm kültür sanat etkinlikleri bütünüyle özgür kalmadıkça, filmlerin ve tüm kültür sanat ürünlerinin seyirciyle özgür olarak buluşabilmesi sağlanmadıkça kültür ve sanatta ifade özgürlüğünden söz edilemez. Yalnızca sinema alanında değil, kültürün tüm alanlarında yükseltilmesi gereken itiraz ve ilkesel dayanışma konularından biri budur**.**

Eser İşletme İzni ve Filmler

Yalnızca festival gösterimlerinde değil, festival dışı gösterimlerde, vizyonda ve bir filmle ilgili her türlü dağıtım ve gösterim mekanizmasında kayıt tescil işleminin peşi sıra çıkarılan eser işletme izninin bir sansür ve engelleme aracı olarak kullanılmaya aracılık ettiği pek çok örnek son yıllarda artan bir sıklıkla tartışma konusu oluyor. (Altyazı da bu konuda Antalya Film Festivali'nin ardından 2000'lerde Sansür başlıklı bir dosya hazırlamıştı.) Eser işletme belgesinin günümüz dünyasında her film sektöründe uygulanan bir kayıt işlemi olmanın ötesine geçerek bir siyasal araca dönüşmesinin engellenmesi, bu belgeyi alma sürecinin hangi kriterlere bağlı olduğunun netleştirilmesi ve yaş sınırı değerlendirmesi dışında filmlerin yasaklanmasının önüne geçilecek bir sistemin kurulması elzem. Mevcut uygulamada yönetmeliğin bazı sorulara cevap vermeyişi, eser işletme izninin veriliş biçimi, değerlendirme mekanizması, alt kurul ve üst kurul üyelerinin kararları siyasal iktidarın müdahalesine son derece açık. Daha da önemlisi, yine son yıllarda gördüğümüz engelleme örneklerinde bu kurullar, filmlerin engellenmesi aşamasında kültür üreticilerini hareketsiz kılmayı amaçlayan çok farklı gerekçeler kullanıyor. Bu gerekçeler arasında "Türk aile yapısına ve ahlâk anlayışına uygunluk", "anayasanın temel ilkelerine aykırı olma, kamu düzenini olumsuz yönde etkileme amaçlı, tarihî olayları çarpıtma, halkı kin ve düşmanlığa sevk etme, terör örgütü propagandası yapma" gibi gerekçeler de bulunuyor. Oysa değerlendirme kurul üyelerinin vehmettikleri ölçülerle –bir filmin belgesel ya da propaganda niteliği taşıyıp taşımadığına da karar verebiliyor bu kurul!– duruma göre şekil alan bu muğlak gerekçeler, bir filmin engellenmesinin ya da yasaklanmasının bahanesi olmamalı. Yaş sınırlandırma kriterleri somut olarak listelenmeli. Festivallerde festival kurullarına, vizyonda ve diğer mecralarda ilgili kişi ve kurumlara inisiyatif tanıyan, açık, şeffaf, kültür üreticilerinin üzerinde ortaklaştığı kuralları ve üyeleri olan bir değerlendirme sistemi kullanılmalı. Bir filmin izlenip izlenemeyeceğine devletin, hükümetin, bakanlığın, herhangi bir askerî birim ya da güvenlik kuvvetinin, herhangi bir psikoloğun, herhangi bir hukukçunun karar vermesi ve filmlerin toptan yasaklanması evrensel ve hak temelli bir yaklaşımda mümkün olmamalı. Filmlerle ilgili yaş sınırı değerlendirmesinin açıklanmasının ardından, o filmin izlenip izlenmeyeceği ya da ne şekilde gösterileceği o değerlendirme bilgisini haiz izleyicinin iradesine ve bu bilgiyle hareket eden festival, gösterim ağı gibi inisiyatiflerin özgürlük alanına bırakılmalı. Özetle, daha önce pek çok kez dile getirilen bir şekilde ifade edecek olursak, kanuna bağlı sınırlandırmalar ve izinler, iktidarın çıkarlarını değil, toplumun ve kültür üreticilerinin, fikir insanlarının ifade özgürlüğünü koruma altına alacak şekilde, bu kesimlerle ilişki içinde oluşturulmalıdır. Başta sinema seyircileri olmak üzere,

tüm sektör, kültür sanat aktörleri, gösterim ve dağıtım mekanizmalarını işleten kurumlar, herhangi bir tehdit altında kalmaksızın kendi iradeleriyle bilgiye ve sanata ulaşma hakkını talep etmelidir.

Niye-Belgeseller?

Son yıllarda başta festivaller olmak üzere pek çok mecrada engellemeye uğrayan kültür ürünlerinin başında belgesellerin geldiğini görüyoruz. Filmlere, özel olarak da belgesellere erişmek neden bizim için önemli olmalı? Belgeseller ne yapar, ne yapmak ister? Belgeseller bizim için ne anlama gelir, onları izlemek neden uğruna mücadele etmeyi gerektiren bir şey olmalı?

Belgeseller, tıpkı başka filmler ya da diğer kültür ürünleri gibi bir hikâye, bir durum, bir hâl anlatır; bir ayağını gerçeğe koyarak, bazen o gerçeğin tam üstüne basarak, bazen farklı bir yüzüne bakarak, kimi zamansa o gerçeği başka gerçeklerle çarpıştırarak ya da bildiğimiz gerçeğin hükümlerine itiraz ederek, onları sorgulayarak, geçersizleştirerek ve üzerindeki kabukları tek tek soyarak… Yaşamda ve dünyada olma hâlimizin, daha da önemlisi kabul etsek de etmesek de bizim gibi olmayanların da aynı yaşamda ve dünyada olma hâllerinin kanıtıdır; kendimizi ve diğerlerini tartışmaya açmaktır; gözlerimizi kaçırdığımız, bazen hiç değdirmediğimiz, bizden gizlenen, bilmediğimiz, görüp kaydetmediğimiz her türlü tarihin, anının, merakın, bilginin kapısını aralar belgeseller. Tıpkı diğer tüm kültür ve sanat ürünleri gibi belgeseller de tüm bunları gerçeğin ta kendisi olma iddiası taşımaksızın, kurarak, inşa ederek, bir noktadan alıp başka bir noktaya getirerek ve sunduğu dünyayı mutlak saymayarak yapar, ya da yapmalıdır. Yani yaşamlarımıza hükmeden, mutlak doğru ve gerçeğin, hatta tarihin sahibi olduğunu her fırsatta iddia eden, başka bir bakışa, akla, adalete izin vermeyen, yasak koyucu iktidarların tam tersi. Bize başka bir kapıyı açan, gösteren, gösterdiğini yorumlayan, tartışan tüm belgesellere ve kültür ürünlerine ve onlara erişim hakkımıza sahip çıkmamız bu yüzden de yaşamsal; bu büyük çöldeki vahalarımız oldukları için değil, kendimizi ve dünyayı anlamlandırırken aynı zamanda bize daha iyi bir yaşam umudunu koruyabilme ve bu yaşama doğru adım atabilme imkânı da sunduğu için.

Bakur bu belgesellerden sadece biri. 12 Nisan 2015 Pazar günü, dünya üzerindeki yüzlerce festivalde gösterilen binlerce filmden sadece biri olarak gösterilecekti, gösterilemedi. Onlarca yıldır İstanbul Film Festivali'ni sinemayla ve kültürle ilişkisinin belkemiği sayan on binlerce seyircinin bazıları, konusunu ilginç buldukları, merak ettikleri, hakkında çok şey gördükleri bir 'gerçeğin' daha önce görmedikleri bir hikâyesine, bu anlamda tam anlamıyla bir belgesele erişim hakları engellenmiş olarak salondan eli boş döndü. Oysa bakanlığın henüz filmin hiçbir gösterimi yapılmamışken iddia ettiğinin tam aksine *Bakur*'un

‘bir propaganda aracı’ olarak değil, bir festival filmi olarak izlenmesi pekâlâ mümkündü. Sinemayla ilgili en geçerli mercilerden birini temsil eden bir festivalin iradesiyle gösterilmeye layık bulunan bir filmin, her birey gibi izlediğini tartışma, sorgulama, eleştirme iradesine sahip festival seyircisinden mahrum bırakılması, son yıllardaki uygulamalar içinde belli bir yöntemin ve yaklaşımın devamı olan, istisna sayılamayacak açık bir engelleme anlamına geliyor. Üstelik, bu uygulamanın beraberinde getirdiği tepkilerin uluslararası saygınlığıyla dünya ölçeğinde kendine yer bulan İstanbul Film Festivali’ni neredeyse durma noktasına getirmesi açık bir krize işaret ediyor. Bu, münferit bir olay değil, kültürel iktidarın ve sürdürülemeyen uygulamalarının krizidir. Salonu terk etmeyen, bu alanı bir tartışma ve hareket mekânına dönüştüren sinemacılar, filmlerinin özgürce seyirciyle buluşmasını istiyor. Artık seyircinin ve tüm sektörün bu mahrumiyete engel olmak için bu sesi daha da yükseltmesi, festivallerin, filmlerin ve sinemacıların suçlulaştırıldığı değil, gösterilen emek ölçüsünde saygı gördüğü, zenginlik olarak nitelendirildiği çoğulcu bir kültürel ortamı talep etmesi gerekiyor. Bu taleplerin kabul görmesi için alternatif tartışma kanalları yaratmak ve kültürel alanı savunmak, kısacası Türkiye’de nefes alınabilir bir kültür sanat hayatını istemek ve bunun için çalışmak herkesin boynunun borcu olmalı. İstanbul Film Festivali’nde yaşananlar, bir gün herkese lazım olacak bu özgürlük alanı için birlikte bir şeyler yapabileceğimizi gösterdiği için de bu denli önemli.[1]

[1] http://www.altyazi.net/guncel/sansure-karsi-12-nisan-dayanismasi/

TİYATRODA ÖZERKLİK ANLAYIŞI

Mazisi için binlerce yılı aşkın bir zamandan söz ettiğimiz tiyatro sanatı salt estetik kaygı güdümünde ve süreç içerisinde temel öge estetiğe dokunmadan yan düşüncelerle desteklenen biçimiyle sadece birkaç yüzyıllık geçmişe sahiptir. Tiyatroyu bir araç olmaktan çıkarıp amaçlaştıran düşünce, ona sanatsal nitelikleri yüklemiş ve ortaya sanatsal üretimden sanat üretimine geçiş yolu çıkmıştır. Bireylerin, bireysel ve toplumsal düşünceleri, yaşam tarzları gibi unsurlarıyla şekillenerek estetik bir kaygı etrafında "en güzel" olana dair arayışları sanat üretimini de aynı oranda tetiklemiştir. İnsanların, birey oldukları gerçeği ile ve birey kimlikleriyle tanışmaya başlamaları da burada sahnenin sanatla buluşmasında bir milat olarak gösterilebilir. Bireysel düşünme yetisini eline alan insanoğlu, yaradılışı gereği sorgulamaya, düşünmeye ve buna ilintili olarak üretmeye başlayıp hayatına düşünselliği sokmuştur. İlkin ritüeller etrafında dogmacı bir yaklaşımla hareket eden ve "en güzel"e değil "kutsal"a yönelen, güzel olanı, kutsal olan için araç kılan ilkel insan evrimleşme sürecinde kutsal olanı hayatının ayrı bir köşesine koyan ya da hayatından çıkaran, sorgulayan, düşünen ve üreten modern insana dönüşmüştür. Bu düşünce biçimleri hayatın ve güzel sanatların her alanına olduğu gibi tiyatro sanatına da yansımış ve sahnede farklı akımların, metotların, ekollerin doğmasına sebep olmuştur. Bu akımlar, bu tarzlar oyunculuklarda olduğu gibi rejide, metin yazarlığında ve dramaturgide kendisini göstermiştir. İçsel oyunculuk/dışsal oyunculuk gibi kavramlar türemiş, Rus Ekolleri, Alman Ekolleri gibi temel oyunculuk ekolleri geliştirilmiş, metinlerde ve rejide simgeci yaklaşım, sürrealist imgeler, klasisizm, post-modernci gibi birçok düşünsel kavram devreye girmiştir. Alman tiyatrosunun en parlak olduğu dönemlerde büyük tiyatro adamı Bertolt Brecht ile birlikte Epik Tiyatro anlayışı dünyaya hızla yayılmış ve farklı ekoller çağdaş tiyatronun yapısını inşa etmiştir. Hızla gelişen ve artarak çoğalan alternatif tiyatro furyası ile tiyatro daha farklı bir düşünsellik kazanmış, tüm ekollerden ve metotlardan farklı yeni sahneleme sistemleri doğmuştur. İdeolojik yaklaşımlardan, felsefi ayrımlara kadar türlü inanç sistemine hitap eden tiyatro tarzlarının ortaya çıkmasıyla "düşünsellik" kavramı yeni bir alt başlık kazanmış, "tiyatroda düşünsellik" tartışılmaya başlanmıştır. İşte tüm bu çeşitlilik –ki biz buna zenginlik diyoruz- bireyin düşüncesinden, eyleminden ve tabii sonucu üretiminden ortaya çıkmaktadır. Düşünen insan, üreten insandır. Üretimde çeşitliliğin fazla olması, artan farklılıklar sanat için zenginlikten başka bir şey doğurmaz, çünkü sanat asla şiddet doğurmaz, aksine farklılıklardan bir sentez yapıp daha yeni ve daha farklı bir estetik oluşturur. Sanatın barışçıl ve biricik olmasını sağlayan asıl unsur da onun bu özelliğidir.

İnsanoğlunun birey olduğu gerçeği ile tanışmadan önce, din kavramının insanların yaşamlarını doğrudan ve tamamını kontrol altına aldığı dönemlerde bireyler düşünce-eylem-üretim diyalektiğine dâhil değillerdi. Doğal olarak da ortaya özgün ve estetik unsurlar çıkmıyor, estetik değer taşıyan yapıtlar amaçlarına giden yolda plansız olarak estetiğe temas ediyorlardı. Tiyatro sanatı özelinde değerlendirildiğinde güzel olanın arayışı yapılmıyor, doğru amaca varan yol için "sahne aracı" kullanılıyor şayet güzellik ögesine yapıtta rastlanıyorsa bu gerçekten de sadece bir rastlantı oluyordu. İlkel insan için rastlantı olan estetik zamanla yine amaç haline gelmese de amacın en büyük destekçisi olmaya başlamış ve "amaca giden en güzel" olan talep görmüştü. İlkel insanın karşılıklı iletişimi için bir diyalog aracı olan "oyun" süreç içerisinde ritüellerle ve mitlerle birlikte bir ibadet biçimini almış ve politeist dönemde insanların dini törenleri, ayinleri biçimine dönüşmüştür. Süreç içerisinde "tanrılar için en iyi olan" arayışına girilmiş, en iyisini yapmanın tanrıların daha çok takdirini sağlayacağı inancı benimsenmiş ve estetik hala her ne kadar amaçlamasa da aranır bir öge olmuştur.

"Bir şey için" "Bir şeyin nedeni" olan estetikten, salt estetik anlayışına geçiş aşamaları da karanlık çağdan, aydınlık devre geçişle, yani Ortaçağ'dan Rönesans'a geçişle sağlanmıştır. Ortaçağ skolastik düşüncesi, halkı eğitimsiz ve cahil bırakmış, kilise baskısıyla korku imparatorluğu yaratmış, kiliseler ekonomik olarak en güçlü yer halini almış ve toplum büyük bir ezilmişliğin altında bırakılmıştır. Bilim ve sanata dair girişimde bulunan ya da yeltenen sayısız aydın dönemin engizisyon mahkemelerinde katledilmiş ve aydınlanma devrimini halk için zorunlu kılmışlardır. Dönemin arada kalmış, Ortaçağ karanlığı ile Rönesans aydınlanması arasındaki toplumun yapısını içeren Arthur Miller'in "Cadı Kazanı" adlı oyunu bu yapıyı anlamamız için okunası bir metindir. Aydınlanmacı düşüncenin karakterler üzerinden temsil edildiği John Procter ve Rebecca Nurse, idama götürülürken dönemle alakalı, seyircilerde büyük bir sorgulama dürtüsü uyandırır. (Sanırım bir başka yazımızda bu oyunun evrensel niteliklerine değinmekte fayda var) Tarihe baktığımız zaman da bilim ve sanatın boyun eğmemesi, feodal düşüncenin ve skolastik yaklaşımların temelsiz kalması, halkın düşünmeye ve sorgulamaya başlaması, dinin etkisinin azalmasıyla aydınlanma devrimi başlamış, kilise önemini yitirmiş, halk üzerinde bir baskı unsuru oluşturamamıştır. Birçok bilimsel atılım da aynı şekilde bu çağlarda gerçekleşmiştir. Ortaçağ döneminde Avrupa coğrafyasından kaçıp Arap coğrafyasına gelen bilim insanları ve aydınlanmayla birlikte Avrupa'da varlığını gösteren bilim adamlarıyla tüm dünyada ciddi bir bilimsel atılım gerçekleşmiştir. Bilimin gelişmesini sanat izlemiş, başta mimari ve resimde ardından diğer sanat dallarında gelişmeler başlamıştır. Yaygınlaşan hümanist düşünce ile insanlar öldükten sonrasının salahiyeti için değil, bugünü için

çalışmaya başlamış böylece din, sanat üzerinde baskı sağlayacak bir güce sahip olamamıştır. Ortaçağda kiliselerde, din adamlarının denetimleri altında oynanan tiyatro oyunları artık mimarinin de gelişmesiyle sahnelere taşınmış, dinin baskısından çıkarak sanat kaygısıyla yoğrulmuştur. Bilimin ve sanatın gelişmesi muhakkak ki felsefenin gelişmesiyle mümkün olmuştur. Geneli bilim ve sanatla da ilgilenen çoğu filozof Rönesans ve sonrası düşüncelerini ortaya koyarak aydınlanmaya yön vermişlerdir. Her şeyde etkili olan felsefe, zaman içerisinde "sanat felsefesi, din felsefesi, ahlak felsefesi, siyaset felsefesi" gibi alt başlıklara bölünmüştür. Düşüncenin ve bununla paralel düşünce farklılıklarının gelişmesiyle birlikte karşıt düşüncelerin kutuplaşması, fikir alışverişlerini geliştirmiştir. Birbirinden etkilenen düşünceler yeni düşünceleri doğurmuş ve böylece ortaya çok zengin bir kültür çıkmıştır. Bu kültür içerisinde farklı ideolojiler de doğmuş ve sanatın evrenselliğiyle, biricikliği ve birleştiriciliğiyle tezat, çatışmacı ve ayrılıkçı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Yeni-dünya sistemleri bu yeni ideolojiler üzerine kondurulmaya çalışılmış, her bir ideoloji de bilimden sanata, toplum yaşamından eğitime kadar her alanın kendi ideolojik sistemlerine hizmet eder hale gelmesinin mücadelesini vermiştir. Sözgelimi kapitalizm, sanatı kapitalist dünya düzenine hizmet eden bir boyutta allayıp pullamış, sosyalist yaklaşım da bunu daha farklı bir boyuta koyma çabasında olmuştur. Ama tüm bunların ortak özelliği hiçbiri salt sanatı düşünerek hareket etmemişlerdir. Tüm bu çeşitliliğin ve karşıtlığın içinde sanatla uğraşanlar kendi dünya görüşleri ve inançları etrafında üretmeye devam etmişler ve sanatta yeni yaklaşımların doğmasına öncü olmuşlardır. Ancak hepsinin ortak arayışı hiçbir ideolojinin, görüşün, kurumun gölgesi altında kalmadan sanat üretmektir.

Sonuç olarak; binlerce yıllık geçmişinde sayısız forma girerek kendini gösteren tiyatro, uzun yıllar süren feodalite mücadelesini kırmasıyla, nasıl ki Rönesans dönemi ve sonrasında büyük bir gelişme gösterdiyse, bugün onu tekrar Ortaçağdan kalma düşünce sistemlerinin boyunduruğu altına sokmaya yeltenmek de aynı oranda sanatı baltalamaktır. Sanatı baltalamak, baskı altına almak, iradenin sahnedeki sesi haline getirme çabaları, tiyatronun meslek ve sanat etiğine aykırıdır ve doğrudan doğruya bir hakarettir. Sanatçılar, özgür ve özgün olan üreticilerken, onları belli bir sesin bedenleri haline getirme çabası kelimenin en hafif anlamıyla sanat cinayetidir. Modern dünyanın hiçbir yerinde siyasi erk ne yerelde ne ülke genelinde herhangi bir tiyatro ekibinin repertuarına karışmaz, oyuncu kadrosu ile ilgili fikir beyan etmez, içeriğini beğenmemekten kaynaklı bir oyunu programdan kaldırmaz, tarihi ve muhafazakâr oyun ısrarıyla kurumlarına bas bas bağırmaz ve daha da önemlisi devlete bağlı sanat kurumlarını kapatmaya, özel olanlarınınsa ödeneksiz kalarak kapanma eşiğine gelmesine çalışmaz. Modern dünyanın hiçbir ülkesinde özel tiyatrolara yönelik devlet desteğinde "genel ahlaka uygunluk" ilkesi bulunmaz.

Bunlar Rönesans Devriminin aydınlarınca yıkılan Ortaçağ karanlığından kalma, feodalite kırıntılarıdır. Bugün bunları tekrar gündeme getirmek de Ortaçağ ve skolastik düşünce özleminden başka bir anlam ifade edemez. Tiyatro devlet kurumları içerisinde de özel kurumlar bünyesinde de özerk bir yapıya sahiptir ve yalnızca sanatçılar tarafından yönetilebilir. Sanat, hiç kimsenin hiçbir kalıba koyamayacağı kadar özgür, özerk ve biriciktir. Onu icra eden sanatçılarda tüm bu değerleri benimsemiş aydınlık insanlardır. Öyle sanıyorum ki seçim döneminde iktidar ve muhalefetin sanata ve tiyatroya dair yaklaşımlarını incelerken, işte bu değindiğimiz özerklik ve biricikliği göz önünde tutarak, zihnimizde bir samimiyet testinden geçirmeliyiz.

Kerem Kıtay

Pilus Fanzin
İLETİŞİM:
Pilus'a yazmak için:
pilusart@gmail.com
Bir de buralardayız!
Facebook: www.facebook.com/pilusfanzin
Twitter: www.twitter.com/pilusfanzin